

Fittler Katalin

Bónis Ferenc ikerkönyvei Bartókról és Kodályról

Két, jócskán lexikonméretű könyv, mindkettő a Balassi Kiadó érték-orientált vállalkozásának gyümölcse. Az első Bartók születésének 125. évfordulójára készült (2006-ban), a második (nem várva kerek-számú évfordulóra) 2011-ben jelent meg. Külön-külön is érdemesek (lettek volna) a szemlészésre, együttes tanulságaik azonban nem maradhatnak szó nélkül.

Az írás történetében az egyik (ha nem A) legjelentősebb mérföldkő a könyv-formátum megjelenése. S miután polgárjogot nyert, mind szélsőségesebb méretekben kezdett terjedni. Összefüggött ez használatának jellegével csakúgy, mint divatirányzatokkal. A nagyméretű kötetek túlnyomórészt lexikális jellegűek (ha úgy tetszik, kézikönyvtárakba valók), a karcsú-kecses példányok a személyes jellegű hangsúlyozzák (olyasmit tartalmaznak, amit nem kevesen szándékoznak állandóan maguknál tartani, adott korszakokban verseket, lírai megnyilvánulásokat például), a legkisebbek pedig gyűjtők szenvedélyét elégitik ki.

Ritka tehát az olyan kiadvány, amely terjedelmét meghazudtoló jellegű. Mint például Bónis Ferencnek az a két könyve, amely voltaképp a legszélesebb körű érdeklődésre tarthat számot. Rendhagyó nagytetvérei az „X. Y. zeneszerző élete képekben” jellegű kiadványoknak, amelyek – valljuk meg – inkább reprezentatív jellegűek voltak. Ezek a könyvek bizonyos szempontból összegzésnek mondhatóak, ama tudás összegzésének, amely segítségükkel bárkié lehet: muzsikusé, elkötelezett zenebaráté vagy egyszerű érdeklődő-tájékozódó egyaránt. Mert nem feltételeznek semminemű szakmai tudást-felkészültséget, kizárólag *időt* kérnek a potenciális olvasóközönségtől.

Időt, amiben szűkösen vagyunk a 21. század elején – ugyanakkor felkínálják annak a lehetőségét, hogy a kínált tudás-mennyiséget bármiféle részletekben szerezhesse meg az érdeklődő. Mert egyvégtében való olvasást leginkább csak a kötetek bevezető tanulmányai igényelnek, a gazdagon kommentált képeskönyv további tanulságai bármiféle részletezéssel elsajátíthatóak.

Ilyesfajta munkára keresve sem lehetne ideálisabb személyt találni Bónis Ferencnél. Zenetörténeti életművének külön fejezetét jelenti rádiós (szerkesztői) munkája. Ennek egyik csúcsteljesítménye a két „Így láttam...” sorozat, amelyek (több kiadásban) nyomtatásban is napvilágot láttak. A történész, aki ezeknek köszönhetően már akkor felismerhette az „oral history” felbecsülhetetlen értékét, amikor az általános szakmai vélekedés nem foglalkozott e kérdéssel, szerencsés csillagzat alatt kezdett egyedi vállalkozásába: a bővített kiadások tartalomjegyzékében megjelenő fekete keretek ékesen bizonyítják, szinte az utolsó pillanatban mentette a menthetőt. A rádióműsorok terjedelmét a műsoridő korlátozta, s vélhetőleg a nyomtatásban megjelent – gyakran bővebb – verzió sem tartal-

mazta mindig a „felgyűjtött” adat- és élménymennyiség egészét. A publikálásra nem került anyag, életbe-ágyazottságával, a szerkesztő tapasztalati kincse maradt, olyan tőke, ami későbbi publikációiban kamatozott. Így e két kötetben.

Olyan munkák jöttek létre, amelyeknek nincsenek alternatívái. Nem kiválthatóak – mást, másképp tanítanak, mint más könyvek, tanulmánygyűjtemények. Másképp okulhatnak belőlük a szakmabeliek is.

Bartók és Kodály: ikercsillagok a magyar zenetörténet egén. Szabolcsi Bence költőien megfogalmazott, lényegre törő meglátása újabb alátámasztást nyer e kötetek által. Tegyük hozzá: a rendelkezésre álló nagy terjedelem (nyilvánvaló: a gazdag kép- és dokumentumanyag birtokában még így is szelektálásra kényszerült az összeállító) egészen kivételes lehetőséget biztosított ahhoz, hogy különböző megvilágításokban mutassa az egyes kötetek főszereplőjét. Néha történelmi-társadalmi környezetében, máskor intim közelségből, de szerencsére sohasem süllyedve a bulvársajtó – már-már személyiségi jogok határait súroló – színvonalára.

Mi adja e kötetek kivételes értékét? Az idők szavának felismerése, miszerint napjaink embere (értsd, nyomtatott sajtót még mindig forgató embere) némileg másképp viszonyul az olvasáshoz, mint elődei. Tudásanyag helyett általánosabb az információszerzés gyakorlata, a nagy összefüggések iránti érdeklődést háttérbe szorította a különböző szempontok szerint „érdekes” keresése. Nos, az információhordozók gazdag világában is ritka az olyan forrás, ahonnan ennyi (különbözőféle) értesülés begyűjthető. Célirányos kérdésekre persze aligha kapunk választ, de a kötetekben tallózva új világok tárulnak fel előttünk. Összefüggések világosodnak meg, s egyáltalán, azáltal, hogy nem környezetéből kiragadva, hanem korának gyermekeként ismerjük meg a két szerzőt, hirtelen többdimenzióssá válik alakjuk. A két könyv forgatója számára pedig világossá válik egyéniségük különbözősége, szinte kitapinthatóak az „érzékeny felületek”, ahol vállvetve küzdenek a közös célokért, s ahol ütközhetnek véleményeik. Emberi alakjuk már-már háromdimenzióssá, körüljárhatóvá válik azok számára is, akik személyesen még csak nem is láthatták egyiküket sem.

A kötetek másik, bizonyos szempontból még fontosabb tanulsága immár független a személyektől. Szembesülnünk kell azzal, hogy – a technikai haladás áldásaként – a papíralapú emlékezést mindinkább kiszorítja az elektronikus. Nézem a fotókat, s belegondolok: mi marad az utókornak napjaink zeneszerzőiből? Mobiltelefonnal készített pillanatképek? Digitális képek, amelyek eltűnhetnek, ha összeomlik egy szerver? S vajon hogyan lehet majd egykor „visszakeresni” az esetleges felvétel-készítő apparátusokat? A halandóság és halhatatlanság játéka tréfálkozik velünk, amikor lemondunk pillanatok, folyamatok rögzítéséről (ami pedig, ismét csak hála a technikai fejlődésnek!) mind egyszerűbb (pontosabban: megoldhatóbb) lenne. Nézem a képeket, amelyek hivatalos alkalmakkor készültek – napjainkban a kirendelt fotósok a felhasználható (valamely sajtóorgánium által megvásárolt) képek kivételével nyilvánvalóan törlik a többit, ezáltal a holnap tegnapját érvénytelenítik. Ha pedig a magánélet területére tévedek, saját gyakorlatból tudom: leszoktunk a fotózásról. Márpedig, ami nincs megörökítve, nem hívható elő. Nemcsak fénykép-minőségben, hanem a múltból sem!

Vészharangot kondítok tehát e kötet tanulságaként: zeneszerzők, előadóművészek hozzatartói, ne legyetek restek, szereteteiket minél időt állóbban megörökíteni! Mert ha a majdani utókor érdeklődne is napjaink zeneszerzői/előadói iránt, nem fog találni sem-

mit, s így rekonstruálni sem fogja tudni – még csak kaleidoszkóp-szemcséit sem – a napjainkbeli életnek. Ezzel ismételten halálra (örök elfeledettségre) lesz ítélve az a korszak, amelynek zenéjét – épp a játszottság rendszertelensége miatt – a historikus előadás iránt érdeklődők sem fogják tudni feltámasztani.

(Bónis Ferenc: Élet-képek: Bartók Béla. Balassi Kiadó, 2006; Bónis Ferenc: Élet-pálya: Kodály Zoltán. Balassi Kiadó, 2011)

Tündérmese